

СВРАКАТА

Йордан Радичков

С откриването на телефона, на безжичния телеграф, на радиото и телевизията ролята на свраката в частния живот на човека става все по-малка и по-малка. Преди години, когато не всички селища бяха свързани с телефон и не всички имаха куриерски или пощенски служби, цялата телефония и куриерство изпълняваше свраката. Безкрайно любопитна, тя се вре навсякъде, знае всичко, каквото става в гората, алармира, подсказва, прави забележки, осуетява нападенията на хищници над миролюбиви животни, разказва непрестанно стари и нови истории било видяни от нея лично, било чути или видяни от други свраки.

Свраката живее колкото в гората, толкова и в селото. Тя знае наизуст всички жители, познава отблизо роднините им, обикаля дворовете им, като се прави на разсеяна, а всъщност подслушва всякакви разговори, затуй е великолепно информирана както за близките, тъй и за далечните намерения на всеки човек. Нищо скрито не остава за нея: знае къде хората скриват ключа, когато отиват на работа в полето - обикновено ключът се скрива под изтривалката пред вратата, - знае кой къде крие парите си, кой коя невеста закача, кой сече контрабандно гора; горският надзирател се съсипва да издирва контрабандисти, докато свраката тръгва с контрабандиста още от къщата му, кръжи над него подобно хеликоптер и когато онзи навлезе в гората и почне да сече контрабандно, свраката стои наблизко, прави му забележки в смисъл, че не е хубаво да сече тайно гора, но мигар контрабандистът разбира от забележки! Напротив, той си сече с брадвата, каже няколко обидни думи по адрес на свраката и продължава да бастисва гората.

Разказвали са ми случаи, когато някои загуби овца и я търси сума време, без да я намери, как свраката му идва на помощ. Тя хвърчи наоколо му, подвиква: „Кяа!“, „Кяа!“, води го през долища и пущинаци, докато накрая го изведе на някое закътано място, дето е разхвърляна овча вълна и тук-там са пръснати копита. Овцата е била изядена от вълк, свраката вероятно е била свидетелка на гибелта на животното, подир което отишла да обади на стопанина му. Стопанинът рече: Тц, тц, тц!“, поклати глава и се вземе обратно за селото, за да разкаже, че са се появили вълци и че неговата овца е била изядена от вълк.

А през това време свраката пищи из гората и хвърчи по петите на някоя лисица, която се елегантно подгичване отнася в зъбите си задигната кокошка. Оттам свраката ще иде да обиколи царевицата, ще издири крадец на тикви, ще го изплаши, като му подвикне, крадецът ще хвърли камък подире ѝ, но тя не го оставя на мира, ами отива да доведе още свраки от гората, цяло ято се събира над крадеца, кръжи и вика с всички сили. Полският пазач забелязва, че ятото кръжи на едно и също място над нивата, ускорява ход и пристига тъкмо в мига, когато крадецът туря чувала на рамо. „Стой!“ - казва полският пазач, а крадецът върти глава и се тухка: „Ах, пусти свраки, пусти свраки, те ме издадоха, та ми изядоха главата!“

Няма кътче в гората или по полето, неогледано от свраките, няма човек или животно, без да са следени непрекъснато от свраки. Те знаят, изглежда, кой с кого общува, кой с кого е приятел, кои хора се мразят помежду си, коя крава е бодлива и коя не, кои биволи са най-миролюбиви и позволяват да ги яхат. Виждал съм как свраки по цял ден стоят на нечий биволски гръб, бърбят помежду си, защото бърбивостта е техен отличителен белег, а съм виждал също така и как сврака яхва прасе и прасето, колкото и да се мъчи, не може да я събори

от гърба си. Неведнъж съм бил свидетел как сврака спори с опърничава бабичка. Бабичката гълчи нещо сърдито, ругае свраката, свраката се върти върху някой кол на оградата, от своя страна също тъй упреква в нещо бабичката, бабичката се ядосва, хвърля буца пръст срещу птицата, но птицата, нали е хвърковата, заобиколи къщата и иде, та застане от другата страна на двора и не спира нито за миг да упреква опърничавата бабичка. Човек и птица трудно общуват помежду си, човекът не може да разгадае езика на птицата, затова понякога ние сме несправедливи спрямо свраките, като ги прогонваме по-далече от нас; те може би искат да ни предадат важно събитие, да ни съобщят бърза вест. Разбира се, има и хора, които прекрасно разбират езика на свраката.

В града, когато човек ще има гости, те първо му се обаждат по телефона. Човекът се приготвя и е готов да ги посрещне. На село хората няма как да обадят по телефона, че ще ходят на гости, а ако се наканят да ви дойдат от съседно село, то пък никак няма начин да ви телефонират. И въпреки това всяка стопанка или стопанин разбират кога ще им дойдат гости. Разбират от свраката. Виждал съм хора как тръгват рано на работа и едва стигнали до средата на двора, се спират, ослушват се, на вратницата стои сврака, подвиква: „Кяа!“, „Кяа!“ - хората отварят вратницата, излизат на улицата, а свраката изтичва пред тях, застане на средата на пътя и пак почне да вика: „Кая!“ „Кяа!“ Хората постоят, постоят, жената рече: „Мъжо, гости ще имаме днеска, я да се върнеме да заколим едно пиле и да се запретна аз да омеса на бърза ръка прясна пита.“ Дватама се връщат, почват да стягат из къщи и едва-едва са се приготвили, когато виждат, че по улицата се задават гости другоселци... Свраката е изпълнила точно пощенската услуга - да съобщи на хората, че ще им дойдат гости.

Докато бяхме на село, майка ми, щом видеше сврака да подвиква от оградата, казваше: „Днеска ще дойде голямата ми сестра от Живовци!“ Подир няколко часа голямата сестра пристигаше. Друг път ще се обади пак свраката, мама погледне през прозореца, рече: „Днеска брат ми ще дойде от Бистрилица!“ И вярно, той пристигаше.

Някои от свраките съм забравил, но вуйчовата сврака и до днес помня. Тя беше мършава, синя сврака, рядко се вестяваше в нашето селце. Вуйчо ми, като пристигаше, питаше: „Свраката обади ли ви, че съм тръгнал?“ Мама рече: „Обади, обади, още като кипвах млякото, и тя почна да кряка.“ Вуйчо разправя: „С тая сврака ние се знаеме от сума години. Щом ме види, че излизам от селото, чака да разбере кой път ще хвана, похвърчи известно време над главата ми и удари преко през гората да ме изпревари и обади, че отивам на гости. Веднъж само се обърка, ходих на адвокат в Берковица, свраката ме изпревари и кога приближавам града, гледам я, че стои на едно дърво край пътя, бая умърлушена. Не е знаела, изглежда, кому да съобщи, че му отивам на гости. То какво гости, аз по едно дело отивах. Отивам при адвоката, свраката върви подире ми, много беше объркана. Разбра тя къде живее адвокатът, докато той ми прави вътре молбата и ми прибра парите, свраката стои навън и от време на време подвиква. След това по каквато и работа да отида в Берковица, свраката все ме изпреварва, застава пред кантората на адвоката и му подвиква да пише заявлението, щото идвам да се съдя и да му дам пари. Аз само мина покрай кантората, река: „Здрасти!“, адвокатът и той рече: „Здрасти!“, държи готово заявление и ме пита: „Хайде, няма ли пак да се съдиш?“ „Ааа, няма - викам му, - стига сме били балами да се съдиме!...“ И си отминавам. А адвокатът вика подире ми: „А, и вие станяхте тарикати! Пращате си свраките тука да ни известяват, а не щете да се съдите! Ама че тарикати!“

Някога в моя роден край имаше толкова много свраки, може би по десет или по двадесет на глава от населението.

Човек, накъдето и да погледне, виждаше как плавно се носят из въздуха и размахват дългите си опашки шарени свраки, чуваше навсякъде тяхното подвикване, небесата бяха изпълнени с шум на пера и свраче бърборене, защото, летейки, птиците си разменяха всякаква информация, препредаваха една на друга каквото беше необходимо, все пъргави, неуморни, готови всеки миг да полетят към мястото на някакво събитие. Като видяха, че много са се навъдили, ловно-рибарските дружества решиха да издават ловни билети само ако ловец представи тридесет чифта сврачи крака. Оттогава почна и тяхното изстребление, започна да обеднява и нашата информация. Сега няма кой да ни извести, че пристигат гости, или да ни каже къде е загубената овца. Човек, и да си загуби овцата, може колкото иска да се спъва по горите, тук и там ще срещне някоя сврака, но свраката стои обидена, мълчи, не дава вече никаква информация. И ако види, че човек краде тикви, също мълчи, и контрабандиста, дето бастиiswa гората, гледа с безразличие. Щом като човекът вече не иска свраката, то и свраката не иска човека.

Тъй ден из ден ние ще изтребим свраката, няма да има вече кой да ни шпионира, нито ще имаме свидетели на най-интимните си истории, нито ще имаме пернати телеграфисти и куриери и когато видим, че цялото пространство около нас стане пусто, тогава се надявам някому да хрумне да направи една изкуствена сврака по подобие на транзистора, да курдиса свраката и да я пусне да хвърчи над селцата и над горите. И ще хвърчи изкуствената сврака, ще подвиква: „Кяа!“, „Кяа!“ - а възрастните ще обясняват на децата, че едно време е имало съвсем истински свраки, дето не ти искат нито батерии, нито курдисване, ами са се развъждали съвсем естествено и просто и са хвърчели около нас също тъй естествено и просто, а децата ще клатят глави недоверчиво и ще викат: „Ами!“